

NARRATIVE AND ANECDOTE - STORYTELLING GENRES IN THE LITERARY TEXT

Roxana-Florentina FLUERAȘU
University of Bucharest

Abstract: This paper deals with two of the storytelling genres identified by Suzanne Eggins and Diana Slade: narrative and anecdote. These are analysed in Mihail Sadoveanu's novel "Noaptea de Sânziene", pointing out the similarities and the differences between their structure and the significance of each stage of the narrative and of the anecdote. We focus our attention also on the relationship between the participants and on the presence, in the literary text, of different phenomena specific for the current conversation (e.g. interruptions, corrections).

Keywords: storytelling genres, narrative, anecdote, literary text, crisis.

1. Obiectul lucrării

Lucrarea de față are ca obiect narațiunea și anecdota ca tipuri de povestire în conversație în textul literar. Textul pe care l-am ales este *Noaptea de Sânziene* de Mihail Sadoveanu. Printre obiectivele cercetării se numără identificarea elementelor de specificitate ale celor două tipuri de povestire în conversație asupra cărora ne-am oprit; de asemenea, urmărim și relația dintre participanții la actul narării și poziția în textul literar a diverselor componente și fenomene specifice conversației (întreruperi, corectări, suprapuneri).

2. Povestirea în textul literar - aspecte generale

Autorul, în textul literar, „modelează o lume ficțională după tiparul celei reale” (Ionescu-Ruxăndoiu, 1991:31). Neumann și Nünning înțeleg literatura drept o formă specifică de comunicare, „o interacțiune între un autor și cititori prin intermediul unui text” (2008:25). Relația emițător-receptor funcționează diferit în textul literar în comparație cu interacțiunile curente, rolurile de emițător și de receptor sunt distribuite într-o manieră mai rigidă, enunțurile sunt mai atent formulate, gradul de coeziune și coerență a dialogului fiind mai ridicat. În plus, pe lângă relația de bază emițător-receptor, adică relația autor-cititor, în care „cititorul e un observator, mai degrabă decât un participant cu responsabilități convenționale elaborate” (Ohmann, 1981:198), apar alte relații „care decurg din condiția de mimesis a literaturii sau din cerințele anumitor genuri ori specii” (Ionescu-Ruxăndoiu, 1991:31).

Naratorul-autor, „conducătorul spațiului ficțional” (Mey, 1999:329)¹, trebuie să creeze o lume care să prezinte oameni în situații neobișnuite și o poveste care să merite să fie ascultată/citită. Prezența unui observator obiectiv se face simțită în pasajele de relatare sau în cele de „reprezentare a raporturilor de comunicare dintre personaje” (Ionescu-Ruxăndoiu, 1991:31).

¹ “We usually consider the author to be in control of the text. That means that he or she is the sovereign ruler of the fictional space”.

Deoarece „o operă literară creează o lume” (Ohmann, 1981:197) și enunțurile dintr-un text sunt „forme de manifestare ale unui emițător unic, care posedă capacitatea de automultiplicare” (Ionescu-Ruxăndoiu, 1991:31-32), naratorul-autor deține controlul absolut asupra ceea ce se întâmplă. Pasajele de relatare orientează cititorul, oferă explicații sau fac precizări legate de comportamentul, intențiile, caracterul personajelor. Postura de individ omiscient a autorului și controlul absolut asupra personajelor îndepărtează textul literar de realitatea comunicativă cotidiană.

3. Relația operă-cititor

Cititorul se înscrie și el în rândul auditorului din textul literar, fiind însă lipsit de dreptul de replică. Interpretarea textului este influențată de intervențiile autorului, cititorul fiind cel spre care se îndreaptă atenția scriitorului, deoarece acesta hotărăște soarta operei (catalogarea ei drept bună sau rea). Întâmplările trebuie să-i atragă atenția celui care are textul în față, să-l facă să le considere demne de a fi povestite, iar maniera de scriere trebuie să-l capteze. Relația operă-cititor este una strânsă tocmai prin aceea că autorul trebuie să-și modeleze opera în funcție de exigențele cititorului, „cvasi-actele de vorbire fiindu-i puse înainte spre contemplare” (Ohmann, 1981:198). Astfel, „o povestire eficientă anticipează participarea cititorilor în procesul de înțelegere” (Sommer, 2009:95) și le oferă acestora posibilitatea de a se implica într-un proces al construirii și reconstruirii lumii povestirii. La rândul său, receptorul textului trebuie să fie un receptor activ, deoarece opera îi furnizează „acte de vorbire diminuate și incomplete pe care el le completează prin refacerea circumstanțelor adecvate” (*ibidem*:197), adică opera „îi cere să participe la construcția imaginărilor a lumii” (*ibidem*) în care scriitorul îl poartă.

Întrucât „credibilitatea este la fel de importantă precum relatarea pentru succesul unei povestiri” (*apud* Ochs și Capps, 1997:228), autorul, permite personajelor să relateze întâmplări ai căror protagoniști sau martori au fost, detașându-se de lumea creată. Astfel, deși, personajele sunt construite de autor și depind de intențiile lui, acestea par să se individualizeze pentru cititor prin comportamentul afișat, prin situațiile în care apar, prin modul în care povestesc etc. Atunci când personajelor le revine sarcina de a povesti, naratorul pare să se detașeze de lumea creată, înscriindu-se el însuși în rândul auditorilor și oferind doar explicații cititorului-receptor pentru „a-i controla atitudinea și punctul de vedere” (Pratt, 1977:63). Monika Fludernik (1996) consideră drept punct de pornire pentru povestirea din textul literar povestirea din conversația curentă². Cei care dețin rolul de povestitor își structurează povestirile din punct de vedere temporal și spațial, „se uită înapoi și redau vieți plasate în anumite timpuri și spații”³ (*apud* Riessman, 2001:7).

Pentru povestirile din textul literar în care sunt prezentate experiențe personale sunt esențiale funcția de transmitere a unei informații și cea de evaluare. Funcția de transmitere a unei informații se realizează prin secvențele de orientare, complicare și rezolvare a acțiunii (secvențe obligatorii) și prin rezumat și coda (secvențe facultative), iar funcția de evaluare se realizează prin comentariul naratorului, comentariile personajului principal sau ale martorilor

² “Spontaneous forms of storytelling can be imagined as natural and prototypical since they provide a generic and prototypical resource for more subtly and complexly textured artifacts of creative structuration”. (p. 19)

³ “Relatedly, narrators structure their tales temporally and spatially; “they look back on and recount lives that are located in particular times and places”.

acțiunii, intensificatori sau comparatori care raportează acțiunea relatată la alte acțiuni posibile.

4. Narațiunea și anecdota în romanul lui Mihail Sadoveanu *Noaptea de Sânziene*

Tendința de a rememora acțiuni ale lor sau ale altora, de a prezenta evenimente trecute cu scopul de a le evalua sau de a transmite o informație interlocutorilor se observă și la personajele din *Noaptea de Sânziene*. Povestirile pe care acestea le oferă au dimensiuni variabile: pe parcursul romanului apar povestiri minimale sau povestiri care se întind pe câteva pagini. Succesiunea temporală a evenimentelor este importantă în relatare, astfel că se acordă o atenție mai mare decât în conversațiile curente felului în care se povestește.

Situațiile în care se declanșează povestirile sunt diverse: unul dintre personaje își manifestă dorința de a povesti, cadrul este potrivit pentru povestire sau povestirile sunt elicitate de cel aflat într-o poziție de superioritate. Ele pot fi personale sau vizează transmiterea unei informații utile receptorilor. Emițătorii și receptorii acestora diferă în funcție de interesele manifestate, de statutul deținut, de relevanța pe care o prezintă povestirile pentru ei etc.

Potrivit cercetărilor lui Guenter A. Plum (*apud* Eggins și Slade, 1997:238), ca răspuns la aceeași întrebare, oamenii produc narațiuni de diferite genuri. Povestirile conversaționale au fost împărțite de Suzanne Eggins și Diana Slade în anecdote, exemplificări, relatări și narațiuni, fiind privite ca „varietăți funcționale diferite ale textelor de povestire, fiecare având scopuri diferite” (Eggins, Slade, 1997:238)⁴. Axa temporală a evenimentelor unește aceste genuri narative, diferențele găsindu-se „în fazele de mijloc distinctive ale fiecărui gen” (*ibidem*:236)⁵.

În povestirea de tip narațiune, faza de mijloc este alcătuită din Complicare urmată de Rezolvare (*apud* Eggins, Slade, 1997: 236)⁶. În narațiune sunt prezentate evenimente neobișnuite sau situații problematice și modul de rezolvare a acestora. Tensiunea acestor texte crește pe măsură ce evenimentele sunt prezentate, ajungându-se la o criză și încheindu-se cu rezolvarea ei. Protagonistul povestirii trece prin experiențe problematice, iar povestirea pare că se îndreaptă spre rezolvarea conflictului apărut. Pentru povestirile încadrate în clasa narațiunilor secvențele obligatorii sunt Orientarea, Complicarea, Evaluarea și Rezoluția și secvențele facultative sunt Rezumatul și Coda. Prin evaluarea evenimentelor povestirii se dă semnificație acestora.

Un exemplu de povestire elicitată, de tip narațiune, apare în conversația dintre Lupu Mavrocosti și pădurarul Neculai Peceneaga. În intervențiile autorului se găsesc informații legate de contextul situațional: pe sala care ducea spre biroul lui se aflau pădurarul Neculai Peceneaga, administratorul Sofronie Leca și Marandache, feciorul boieresc, cei din urmă fiind însărcinați cu aducerea pădurarului în fața stăpânului (Lupu Mavrocosti).

„ - Ce este, Peceneaga? întrebă cu blândețe stăpânul. Intră la mine în odaie și spune.

⁴ “The four genres outlined above are different functional varieties of storytelling texts, each with different goals and different purposes”.

⁵ “In particular in the distinctive middle stages of each genre”

⁶ “Those texts which have the middle phase structure of Complication followed by Resolution”

- Sărutăm dreapta măriei-tale! tresări pădurarul întorcându-se cătră stăpân și văzându-l abia atunci.” (p. 31)

Relația dintre cei doi este aceea dintre stăpân și subordonat, astfel că cel aflat pe o treaptă ierarhică inferioară așteaptă să i se dea dreptul la cuvânt. Chiar și după ce i s-a acordat dreptul de a vorbi, Peceneaga se adresează reverențios.

Povestirea este relativ scurtă și compactă, tonul la care apelează pădurarul sugerând indignarea pentru chemarea lui la curte înaintea datei normale.

„Eu, azi, aveam treabă la mine în pădure. Mi-am făcut socoteală, după orânduielele mele, ca să vin la curte în dimineața de Sântilie. Atuncea îmi dau sămile. Pe urmă vin și la Pintilie călătorul, ca să mi se deie căciulă și cojoc. Așa că Marandache m-a chiuuit de pe un muncel și mi-a strigat să mă înfățișez astăzi. Azi nu-i zi de înfățișare! Am chiuuit și, eu din râpă. Eu eram lângă izvoarele Borzei, la Neaga. Nu târzie vreme după ce-am răspuns vorba asta, s-au coborât acolo la mine Marandache și Sofronie. Unde-s? Să se înfățișeze aicea, la Lupu Mavrocosti!” (p. 31)

În intervenția lui, povestitorul se referă la felul în care își planifică activitățile și la maniera în care a fost adus la curte de Marandache și Sofronie. În secvența de orientare, „o caracteristică structurală a structurii narative” (Labov și Waletzky, 1981:288) se precizează momentul în care pădurarul intenționa să ajungă la Mavrocosti: *în dimineața de Sântilie*, deoarece atunci își dădea *sămile*. Ceea ce complică mersul firesc al *orânduielelor* este chemarea lui la curte în ziua respectivă. Povestirea îl vizează direct pe Peceneaga și se îndreaptă repede spre final, Peceneaga fiind adus de administrator și de feciorul boieresc. Narațiunea este redusă ca dimensiune, emițătorul concentrându-se pe rezumarea evenimentelor importante și utile pentru sugerarea deranjului provocat de chemare.

Dialogul dintre Lupu Mavrocosti și Peceneaga se desfășoară sub forma întrebare-răspuns elaborat în care se povestește evenimentul de care este interesat cel aflat pe poziție de autoritate.

„ - Spune de ce mi-ai adus la judecată pe Leca și pe Țigan.

- Spun, cum nu. Eu eram lângă Duruitoare, unde bate soarele la amiază. M-am dezbrăcat și m-am cufundat să prind pești. Îi achipui pe subt mal și-i prind cu mâna. Azi mi-a venit așa o plăcere să mânânc pește. Când scot eu capul din Duruitoare, numai ce văd pe Țigan că-mi fură straietele de pe mal și se duce. Așa că eu m-am luptat cu Marandache să-mi deie straietele, și, luptându-mă cu el, m-am dus până în preajma Țiganilor. Acolo mi-au adus Țiganii, la porunca lui Leca, alte straiete. A mele zice că-s prea ponosite, pentru vederea măriei-tale. I-am luat și i-am adus cu mine aicea, ca să-și deie samă de așa blăstămăție.

- Ei te-au adus la mine, Peceneaga.

- Apoi acuma văd eu, măria-ta, că asta e o viclenie a lor. Dar de ce să m-aducă aici cu sila? Veneam eu singur, de voia mea, la Sântilie”. (p. 32-33)

Cel care pune întrebările este stăpânul, dar interlocutorul său nu se limitează doar la răspunsuri scurte și la obiect, ci are tendința de a se îndepărta de la subiect: *Îi achipui pe subt mal și-i prind cu mâna.; Azi mi-a venit așa o plăcere să mânânc pește; A mele zice că-s prea ponosite, pentru vederea măriei-tale*. Povestirea nu este întreruptă de Mavrocosti, acesta fiind

interesat de justificările pădurarului. Prefațarea povestirii, acțiune redresivă care ține de strategiile politeții negative (având o funcție reparatorie), lipsește, deoarece subiectul de discuție este solicitat explicit de stăpânul ce-și asumă rolul de receptor. Funcția de transmitere a unei informații este mai importantă decât cea de evaluare, în acest caz. Interlocutorul este dispus să-i ofere informațiile de care are nevoie, lucru precizat explicit: *Spun, cum nu*. Evenimentele sunt redată în succesiunea lor temporală, fără reveniri sau corectări, intervenția lui Peceneaga fiind coerentă și structurată.

În structura povestirii propriu-zise se observă secvența de orientare, de complicare, de dezvoltare minimală a povestirii, de rezolvare a complicării și componenta numită coda. Secvența de orientare a povestirii propriu-zise arată locul și timpul unde s-au petrecut evenimentele: lângă Duruitoare, la amiază. Trecutul este timpul folosit pentru relatarea evenimentelor, dar pentru sublinierea unei complicări se apelează la prezent: *Când scot eu capul din Duruitoare, numai ce văd pe Țigan că-mi fură straiile de pe mal și se duce*. Secvența de complicare a acțiunii, care semnaleză o dereglare în cursul firesc al evenimentelor, o criză în relațiile dintre personaje, și secvența de rezolvare a acesteia sunt concentrate. Rezolvarea, „acea porțiune a succesiunii narative care urmează evaluării” (Labov și Waletzky, 1981:297), vizează recuperarea hainelor, de fapt primirea unora noi, iar coda, componentă facultativă a povestirii propriu-zise care face legătura cu prezentul, arată înțelegerea greșită de către pădurar a acțiunilor celor două personaje vizate de povestire: de fapt, furtul hainelor urmărea aducerea lui Peceneaga în fața stăpânului.

Evaluarea, componenta care dă semnificație evenimentelor relatate, întrucât „narațiunea care conține o orientare, o acțiune complicantă, și un rezultat nu este o narațiune completă” (*ibidem*:289), este și ea prezentă, dar este vorba despre o evaluare ce-i aparține unui alt personaj (Leca), participant direct la acțiune: *A mele zice că-s prea ponosite, pentru vederea măriei-tale*. Comentariul receptorului semnaleză înțelegerea greșită a acțiunilor celor doi și marchează caracterul interacțional al povestirii, iar replica ulterioară a pădurarului pune în evidență dorința acestuia de a se înfățișa la curte, dar nu mai devreme de *Sântilie*.

Scopul unei anecdote este acela de a-i determina pe interlocutori să împărtășească reacția povestitorului. Criza din povestirea de tip anecdotă nu este rezolvată explicit, aspect care o diferențiază de narațiuni. Secvențele obligatorii din structura unei anecdote sunt Orientarea, Evenimentul remarcabil și Reacția, iar Rezumatul și Coda sunt opționale. Acțiunile ordonate temporal compun Evenimentul remarcabil, semnificația evenimentelor sau relevanța lor fiind evidențiate prin Reacție.

În romanul asupra căruia ne-am oprit, povestirea inserată într-una din conversațiile dintre Kivi (sora stăpânului Lupu Mavrocosti) și Sofronie Leca (vechilul de la Necșeni) este scurtă și se concentrează pe pierderea Mariței (țarca de care Kivi era foarte atașată).

„- Știi ce vreau eu să te rog, Leca? se tângui deodată Kivi, copilărește.

- Oiu ști, domniță, dacă mi-i spune.

- De alaltăieri am prăpădit pe Marița, urmă Kivi, și nu știu unde s-o găsesc. Nădăjduiesc că ai cunoscut pe Marița.

- Am avut onoarea asta, măria-ta.

- A fost un puiu precoce de țarcă. Să știi dumneata că e o onoare s-o fi cunoscut. S-a obișnuit să mă viziteze în primele zile ale primăverii, în fereastra odăii mele. O chemam și sosea, că să-mi

mânânce din mână. Bătea în geam cu pliscul și striga: Kivi! Se uita când c-un ochiu când cu altul la oglindă. Acuma dintr-odată m-a părăsit. Cum aş putea-o găsi?

- Să vedem; să încercăm, zâmbi Sofronie Leca". (p. 91)

Povestirea se încheagă prin dialog, având o prefață -*Știi ce vreau eu să te rog, Leca?*- și o precizare explicită a problemei, a evenimentului remarcabil -*De alaltăieri am prăpădit pe Marița și nu știu unde s-o gădesc*. Rolul de receptor este asumat de către Sofronie, acesta așteptând solicitarea din partea domniței. În secvența de orientare apar caracteristici ale viețuitoarei dispărute: *A fost un pui precoc de țarcă*, iar povestirea propriu-zisă oferă câteva detalii legate de întâlnirile dintre Kivi și Marița: *S-a obișnuit să mă viziteze în primele zile ale primăverii, în fereastra odăii mele; O chemam și sosea, că să-mi mânânce din mână; Bătea în geam cu pliscul și striga: Kivi!; Se uita când c-un ochiu când cu altul la oglindă*. Evenimentele sunt ordonate temporal, proprietate care derivă din funcția referențială a povestirii.

Criza apărută în povestire nu este rezolvată explicit, trăsătură caracteristică pentru anecdote. Obiectivul povestirii din clasa anecdotei este acela de a-l determina pe interlocutor să împărtășească reacția emițătorului față de evenimentul remarcabil.

Evaluarea, componenta de bază care concretizează Reacția, este de tip intern, aparținând emițătorului povestirii (implicat în evenimente): *dintr-odată m-a părăsit*. Cum într-o anecdotă accentul nu cade pe rezolvarea unei crize care nu se configurează prin evoluția evenimentelor relatate, nici în cazul asupra căruia ne-am oprit nu apare o rezolvare explicită a acesteia. Reacția receptorului este o încercare de mascare a intenției de a-și ajuta stăpâna să găsească țarca: *Să vedem; să încercăm*. Perechile de adiacență de tipul întrebare-răspuns semnaleză disponibilitatea conversațională a celor doi.

5. Concluzii

Ca tipuri de povestire, narațiunea și anecdota indică scopurile diferite ale povestirilor oferite de către emițător sau elicitate de către participanți. În timp ce povestirile de tip narațiune prezintă evenimente neobișnuite sau situații problematice și arată modul de rezolvare a acestora, anecdotele, mai puțin frecvente atât în conversația obișnuită, cât și în textul literar, aduc în atenție o situație de criză a cărei rezolvare nu este explicită. Reacția este, în cazul anecdotei, componenta care scoate în evidență semnificația evenimentelor sau relevanța lor, fiind echivalenta Evaluării din narațiuni.

Povestirile, apărute în majoritatea conversațiilor sau întâlnirilor dintre personaje, au în vedere lumea în care trăiesc personajele, evenimentele care le-au influențat viața, lucrurile care le preocupă. Modalitățile de inserare a povestirii în dialogul dintre personaje, diversitatea elementelor care declanșează povestirea, prezența sau absența unor unități componente ale structurii de bază a narațiunii, precum și structura evaluativă utilă pentru înțelegerea evenimentelor și a esenței celui ce și-a asumat rolul de povestitor sunt trăsături specifice povestirilor în conversație prezente în textul literar.

Faptul că povestirile oferite de emițători sunt ascultate de către receptori arată o bună cunoaștere a acestora și convingerea că lucrurile ce urmează a fi relatate prezintă interes, nefiind prezente mișcări de dezarmare a povestirilor, refuzarea ofertei interlocutorului. Prezența sau absența prefetei povestirilor este influențată de elicitarea acesteia sau de manifestarea dorinței unui personaj de a povesti.

Atenția autorului se îndreaptă spre lumea creată, lucru evident și în povestirile selectate. Pasajele de relatare aparținând autorului aduc completări, precizări adresate cititorului și marchează prezența unui individ cunoscător al personajelor, care controlează totul.

În textul literar, orientarea, atât a receptorilor, cât și a cititorului, este esențială pentru descifrarea intențiilor scriitorului. În povestirile selectate, orientarea vizează oferirea unor informații referitoare la loc, timp, personaje implicate în acțiune, informații necesare pentru o înțelegere cât mai corectă a lumii cărții. Secvențele de complicare și de rezolvare a acțiunii sunt concentrate în unele cazuri, fiind evidențiate caracterul personajelor prin reacțiile afișate, prin măsurile întreprinse etc. Secvența de evaluare, care cuprinde părerile povestitorilor, ale personajelor implicate sau ale receptorilor, individualizează personajele, dar urmărește și corectarea sau verificarea predicțiilor cititorului.

Această lucrare a fost realizată în cadrul proiectului "Cultura română și modele culturale europene: cercetare, sincronizare, durabilitate", cofinanțat de Uniunea Europeană și Guvernul României din Fondul Social European prin Programul Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007-2013, contractul de finanțare nr. POSDRU/159/1.5/S/136077.

Bibliografie

Lucrări de referință:

1. Eggins, Suzanne, Diana Slade, 1997: *Analysing Casual Conversation*, London, Cassell.
2. Fludernik, Monika, 2001: *Towards a 'Natural' Narratology*, London, Routledge.
3. Ionescu-Ruxăndoiu, Liliana, 1991: *Narațiune și dialog în proza românească*, București, Editura Academiei Române.
4. Labov, William, Joshua Waletzky, 1981: „Analiza narativă: Versiuni orale ale experienței personale”, în *Poetica americană*, editor Mircea Borcilă, Cluj- Napoca, Editura Dacia, p. 261-304.
5. Mey, Jacob L., 1999: *When voices clash. A Study in Literary Pragmatics*, Berlin- New York, Mouton de Gruyter.
6. Neumann, Birgit, Ansgar Nünning, 2008: *An Introduction to the Study of Narrative Fiction*, Stuttgart, Klett.
7. Ochs, Elinor, Lisa Capps, 1997: “Narrative Authenticity” în *Journal of Narrative and Life History* 7, p. 83-89.
8. Ochs, Elinor, Lisa Capps, 2001: *Living Narrative: Creating Lives in Everyday Storytelling*. Cambridge (MA).
9. Ohmann, Richard, 1981: „Actele de vorbire și definiția literaturii”, în *Poetica americană*, editor Mircea Borcilă, Cluj- Napoca, Editura Dacia, p. 179-200.
10. Plummer, Kenneth, 1995: *Telling Sexual Stories: Power, Change and Social Worlds*, New York, Routledge.
11. Pratt, Mary Louise, 1977: *Toward a speech act theory of literary discourse*, Bloomington, Indiana University Press.

12. Riessman, Catherine Kohler, 2001: "Analysis of personal narratives", în J.F. Gubrium, J.A. Holstein (eds.), *Handbook of Interviewing*, Sage Publications.

13. Sommer, Roy, 2009: "Making Narrative Worlds: A Cross-Disciplinary Approach to Literary Storytelling", în Sandra Heinen and Roy Sommer (eds.), *Narratology in the age of cross-disciplinary*, Berlin and New York, Walter de Gruyter, p. 88-109.

14. Ștefănescu, Ariadna, 2011: „Marcatorii discursivi în narațiunea conversațională: un studiu de caz”, în Laurenția Dascălu Jinga (coord.) *Româna vorbită actuală (ROVA). Corpus și studii*, București, Editura Academiei Române, p. 275-306.

Surse:

1. Sadoveanu, Mihail, 1948: *Noptile de Sânziene*, București, Editura Cartea românească.